

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

9 lipca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 9 lipca 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej A. P. i K. P.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 20 września 2023 r., V ACa 718/23,

w sprawie z powództwa A. P. i K. P.

przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.

o zapłatę,

1) uchyla zaskarżony wyrok:

A) w pkt 1 w części rozstrzygającej o apelacji powodów i zmienia wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 10 marca 2023 r., II C 655/19 w pkt 2 w ten sposób, że odsetki ustawowe za opóźnienie od kwot: 125.678,68 zł (sto dwadzieścia pięć tysięcy sześćset siedemdziesiąt osiem złotych sześćdziesiąt osiem groszy) i 47.197,11 CHF (czterdzieści siedem tysięcy sto dziewięćdziesiąt siedem franków szwajcarskich jedenaście centymów) zasądza na rzecz powodów od pozwanej za okres od 11 listopada 2017 r. do 14 maja 2021 r.,

B) w pkt 2 w ten sposób, że ustala, iż pozwana ma obowiązek ponieść koszty postępowania apelacyjnego w całości, których szczegółowe wyliczenie pozostawia referendarzowi sądowemu w Sądzie Okręgowym w Warszawie;
2) zasądza od pozwanej na rzecz powodów kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, za czas po upływie tygodnia od doręczenia pozwanej odpisu niniejszego orzeczenia, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Władysław Pawlak

Agnieszka Piotrowska

Marta Romańska

[dr]

UZASADNIENIE

Powodowie A. P. i K. P. wniesli o zasądzenie od Banku S.A. w W. solidarnie na ich rzecz kwoty 133.246,66 zł i kwoty 47.197,11 CHF z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 21 listopada 2017 r., jako równowartości podlegającego zwrotowi świadczenia spełnionego w wykonaniu nieważnej umowy z 22 stycznia 2008 r. o kredyt [...] nr [...], a ewentualnie o zasądzenie kwoty, którą nadpłacili na podstawie abuzywnych postanowień tej umowy.

Pozwany Bank S.A. w W. wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z 10 marca 2023 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwotę 125.678,68 zł i kwotę 47.197,11 CHF, obie z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 15 maja 2021 r. (pkt 1) oraz oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt 2).

Sąd Okręgowy ustalił, że 27 listopada 2007 r. powodowie złożyli u pozwanego wniosek o udzielenie im kredytu w wysokości 168.000 zł z przeznaczeniem na spłatę kredytu mieszkaniowego w G. z okresem kredytowania na 204 miesiące. Spośród

walut do wyboru: PLN, EURO, USD i CHF, jako walutę kredytu wskazali CHF. Równocześnie przystąpili do umowy grupowego ubezpieczenia nieruchomości w P. S.A. od ognia i innych zdarzeń losowych, a powódka - do umowy ubezpieczenia grupowego na życie w P. S.A.

Pracownik pozwanego zapewniał powodów, że kredyt w walucie CHF jest korzystny, a waluta - stabilna. Powodowie otrzymali symulację rat spłaty kredytu w kwocie 330.000 zł, z ratami stałymi, udzielonego w złotym oraz w CHF, EUR i USD, bazującą na wynikach historycznych kursu CHF i oprocentowania. Powodowie mieli zdolność zaciągnięcia kredytu w złotych, lecz z uwagi na wysokość kosztów za najkorzystniejszy dla siebie uznali kredyt indeksowany do CHF.

Strony 22 stycznia 2008 r. zawarły umowę o kredyt hipoteczny nr [...] z przeznaczeniem na spłatę kredytu mieszkaniowego w innym banku w kwocie 168.000 zł, zakładającą przeliczenie wypłaconej kwoty zgodnie z kursem kupna CHF według tabeli kursów walut obcych obowiązującej w banku w dniu uruchamiania kredytu lub transzy. Po uruchomieniu kredytu lub jego pierwszej transzy, bank miał wysłać do kredytobiorców pismo informujące o wysokości pierwszej raty kredytu, kwocie kredytu w CHF oraz jego równowartości w złotych, zgodnie z kursem kupna CHF według tabeli kursów walut obcych obowiązującej w banku w dniu uruchomienia kredytu/transzy, przy czym zmiany kursów walut w okresie kredytowania miały mieć wpływ na wysokość kwoty zaciągniętego kredytu oraz raty kapitałowo-odsetkowej. Okres kredytowania ustalono na 192 miesiące.

Wypłata kredytu miała nastąpić jednorazowo bezpośrednio na spłatę zobowiązań z wcześniej zawartej umowy kredytu, a jednym z jej warunków było dostarczenie do banku oryginału polisy ubezpieczeniowej potwierdzającej zawarcie przez powódkę umowy ubezpieczenia grupowego na życie na sumę ubezpieczenia nie niższą niż 168.000 zł w P. S.A. Kredytobiorcy zobowiązali się do spłaty kredytu z odsetkami oraz opłatami i prowizjami wynikającymi z umowy i aktualnego cennika w oznaczonych terminach spłaty oraz do wywiązania się z pozostałych postanowień umowy. Kredyt był oprocentowany według stopy procentowej stanowiącej sumę zmiennej stopy referencyjnej LIBOR 3M (CHF) oraz stałej w okresie kredytowania marży banku wynoszącej 1,15 p.p. Odsetki były naliczane za każdy dzień od

aktualnego salda zadłużenia. Oprocentowanie kredytu w dniu zawarcia umowy wynosiło 3.9067 % w stosunku rocznym.

Kredytobiorcy zobowiązali się spłacić w złotych kwotę kredytu podaną w umowie w CHF, po jej przeliczeniu z zastosowaniem kursu sprzedaży CHF ustalonego w tabeli kursów walut obcych banku, obowiązującego w dniu płatności raty kredytu. Kredyt miał być spłacany przez potrącanie przez bank należnych mu kwot z rachunku kredytobiorców w 192 miesięcznych ratach, zawierających malejącą część odsetek i część raty kapitałowej.

Na zabezpieczenie spłaty kredytu z odsetkami i kosztami powodowie ustanowili na rzecz banku hipotekę kaucyjną do kwoty 285.600 zł na ich nieruchomości, cesję praw z polisy ubezpieczeniowej od ognia i innych zdarzeń losowych dotyczącą nieruchomości, cesję praw z polisy ubezpieczeniowej na życie powódki. Zabezpieczeniem spłaty kredytu do czasu przekazania bankowi odpisu z księgi wieczystej wykazującego prawomocność wpisu pierwszej hipoteki na rzecz banku miało być ubezpieczenie kredytów zabezpieczanych hipotecznie na podstawie umowy zawartej przez bank z T. S.A. Kredytobiorcy zobowiązani byli do zwrotu bankowi kosztów składki ubezpieczeniowej. Miesięczna opłata z tytułu refinansowania składki wynosiła 1/12 z 0,81% kwoty przyznanego kredytu, tj. 119 zł, przy uwzględnieniu kursów waluty obcej, do której indeksowany jest kredyt na pierwszy dzień miesiąca, w którym została sporządzona umowa kredytowa według tabeli. Całkowity koszt kredytu na dzień zawarcia umowy według zawartej w umowie informacji wynosił 72.021,89 zł.

Integralną częścią umowy był Regulamin kredytowania osób fizycznych w ramach usług bankowości hipotecznej w Banku S.A. (dalej - regulamin). W § 1 ust. 1 umowy kredytobiorcy oświadczyli, że przed jej zawarciem otrzymali Cennik Kredyt Hipoteczny/Pożyczka Hipoteczna oraz regulamin, obowiązujące w dniu zawarcia umowy, zapoznali się z nimi i akceptują postanowienia w nich zawarte. Zgodnie z regulaminem, w przypadku kredytu w walucie obcej kwota raty spłaty miała być obliczona według kursu sprzedaży dewiz określonego w obowiązującej w banku tabeli kursów walut obcych z dnia spłaty. W przypadku kredytu w walucie obcej, w następnym dniu po upływie terminu wymagalności raty spłaty kredytu, bank miał

przewalutować całe wymagalne zadłużenie określone w złotych, z zastosowaniem aktualnego kursu sprzedaży dewiz ustalonego w jego tabeli kursów walut obcych. Od wymagalnego i wyrażonego w złotych kapitału bank miał naliczać dalsze odsetki w wysokości dwukrotności odsetek ustawowych.

Bank mógł przewalutować kredyt na wniosek kredytobiorcy po kursach z obowiązującej w banku tabeli kursów walut obcych. Wyliczał całkowity koszt kredytu prezentowany w umowie na podstawie kursu sprzedaży dewiz, tj. po kursie, po którym kredytobiorcy dokonywali spłaty kredytu. W dniu zawarcia umowy bank nie był w stanie przewidzieć zmienności oraz wahań kursu CHF.

Przed podpisaniem umowy kredytu powodowie odbyli z pracownikiem banku około trzech spotkań. Nie otrzymali wcześniej projektu umowy w celu zapoznania się z nią. Nie negocjowali postanowień umowy kredytu, gdyż zmierzali wyłącznie do wydłużenia okresu kredytowania, który ustalili z innym bankiem. Pracownik banku nie informował powodów o właściwym umowie ryzyku kursowym, jak również o tym, w jaki sposób bank ustala kursy walut. Powodowie byli przekonani, że kurs stosowany przez bank odpowiada kursowi średniemu NBP, wiedzieli, iż kursy walut podlegają wahaniom, lecz byli przekonani, że są one niewielkie, sięgające kilku procent.

Bank publikował tabele kursów walut obcych na stronie internetowej. Tabela obowiązująca w banku była wykorzystywana do wszystkich operacji walutowych pomiędzy bankiem oraz klientami, a tworzona była każdego dnia w godzinach porannych między godziną 8.30 a 9.00 przez upoważnionego pracownika Zespołu Transakcji Walutowych, na podstawie kursów na rynku międzybankowym, w tym. m.in. notowań w serwisie Reuters; obowiązywała do czasu utworzenia nowej tabeli. Zmiana kursu CHF nie wpływała na harmonogram spłat, który był określany w walucie CHF.

Kredyt został wypłacony powodom 5 lutego 2008 r. w kwocie 167.999,99 zł, stanowiącej równowartość kwoty 78.030,65 CHF, zgodnie z kursem kupna tej waluty w tabeli kursów walut obcych, obowiązującej w banku tego dnia. Bank poinformował powodów, że wysokość raty w walucie kredytu może ulec zmianie w zależności od poziomu stopy referencyjnej dla waluty kredytu oraz aktualnego salda zadłużenia.

Wysokość zadłużenia oraz wysokość rat wyrażona w złotym uzależniona została od wahań kursu waluty kredytu i mogła ulegać zmianie w trakcie trwania umowy kredytu. Bank 31 marca 2008 r. sporządził „Oświadczenie o udzieleniu kredytu”, w którym stwierdził, że udzielił powodom kredytu w kwocie 168.000 zł indeksowanego kursem wymiany waluty obcej CHF.

Od momentu zawarcia umowy kredytu powodowie na podstawie własnej decyzji mogli go spłacać w CHF, po stosownym aneksowaniu umowy. Powodowie 16 stycznia 2015 r. podpisali aneks nr 1/2014 r. do umowy, zgodnie z którym strony w § 2 umowy dodały słowa: „Kurs wymiany walut obcych, na podstawie którego przeliczane są na złote polskie zobowiązania Kredytobiorcy wyrażone w walucie obcej, podawany jest w Tabeli Kursów Walut Obcych Banku. Podstawą do ustalenia kursów kupna i sprzedaży zawartych w Tabeli Kursów Walut Obcych Banku jest kurs bazowy, stanowiący średnią arytmetyczną z ofert kupna i ofert sprzedaży tej waluty oferowanych przez profesjonalnych uczestników rynku walutowego i podanych na stronie serwisu Reuters w chwili tworzenia Tabeli Kursów Walut Obcych. Wartości kursu kupna i wartości kursu sprzedaży z Tabeli Kursów Walut Obcych mogą odbiegać od kursu bazowego o nie więcej niż 10%. Tabela Kursów Walut Obcych Banku tworzona jest przynajmniej raz dziennie każdego dnia roboczego. Pierwsza Tabela Kursów Walut Obcych Banku tworzona jest pomiędzy godziną 8:00 a godziną 10:00 danego dnia. Tabela Kursów Walut Obcych publikowana jest każdorazowo na stronie [www.\[...\].pl](http://www[...]pl). W przypadku, gdy Tabela Kursów Walut Obcych tworzona jest w danym dniu co najmniej dwukrotnie, do ustalenia wysokości zobowiązania wyrażonego w walucie obcej przyjmowany jest kurs sprzedaży dewiz najkorzystniejszy dla Kredytobiorcy spośród kursów sprzedaży dewiz obowiązujących w Banku w dniu przeliczania zobowiązania na złote polskie. W przypadku wcześniejszej częściowej spłaty kredytu będzie to najkorzystniejszy kurs sprzedaży dewiz spośród kursów obowiązujących w Banku danego dnia do chwili złożenia dyspozycji wcześniejszej częściowej spłaty.”

Aneks dotyczył też § 7 ust. 1 umowy, który otrzymał brzmienie: „Kredytobiorca zobowiązuje się spłacić kwotę kredytu w walucie, do której kredyt jest indeksowany lub denominowany. W przypadku przedterminowej całkowitej lub częściowej spłaty kredytu, spłata nastąpi w walucie, do której kredyt jest indeksowany lub

denominowany.”

Powodowie 13 stycznia 2016 r. skierowali do banku „Oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli” złożonego 16 stycznia 2015 r. w aneksie nr 1/2014 do umowy o kredyt hipoteczny nr [...] z uwagi na to, że podpisali go pod wpływem błędu, co do treści czynności prawnej. Pozwany nie uwzględnił ich oświadczenia. Powodowie 24 lutego 2017 r. skierowali do banku „Oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli” złożonego w umowie o kredyt hipoteczny w całości, z uwagi na to, że zawali ją pod wpływem błędu co do treści czynności prawnej, polegającego na założeniu, że całkowity koszt kredytu na dzień zawarcia umowy wynosił 72.081,89 zł.

Powodowie spłacili kredyt 25 kwietnia 2015 r. z zastrzeżeniem zwrotu spełnionego świadczenia, a 19 października 2017 r. skierowali do banku przedsądowe wezwanie do zapłaty kwoty 133.600,96 zł oraz 47.197,11 CHF tytułem zwrotu rat kapitałowo-odsetkowych, składek ubezpieczeniowych i opłat z tytułu umowy kredytu stanowiących świadczenie nienależne w rozumieniu art. 410 § 2 k.c., z powołaniem się na nieważność umowy kredytu. Pozwany zakwestionował podstawy do uwzględnienia roszczenia powodów.

Zdaniem Sądu Okręgowego, powództwo zasługiwało na uwzględnienie prawie w całości. Powodowie zawarli umowę jako konsumenci (art. 22¹ k.c.), według wzorca ustalonego przez pozwanego. Umowa spełniała wymagania określone w art. 69 ust. 1 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (aktualny tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 1646; dalej – pr. bank.), lecz zawierała klauzule abuzywne, których pominięcie sprawia, że nie może być wykonywana. Zgodnie z art. 385¹ § 2 k.c. niedozwolone postanowienie w umowie nie wiąże konsumenta i jest z umowy eliminowane *ex lege* i *ex tunc*. W pozostałym zakresie umowa wiąże strony.

Za godzące w interesy powodów Sąd Okręgowy uznał odwołanie w umowie do tworzonej przez pozwanego i obowiązującej u niego tabeli kursów walut obcych. Umowa nie określa bowiem jakiego rodzaju jest to tabela, czy ustalana wyłącznie na potrzeby rozliczeń kredytowych, czy także dla działalności kantorowej lub innej, mającej za przedmiot obrót walutowy. Ponadto umowa nie określa sposobu ustalania kursu waluty, tj. nie odwołuje się do obiektywnych, sprawdzalnych i niezależnych od

banku (jak również powodów) kryteriów, o których wiedza byłaby dostępna kredytobiorcom. Umowa nie przewiduje ich uprawnienia do uczestnictwa, w szczególności na zasadach równości, w każdorazowym ustalaniu kursu CHF. Konsumentom nie zostały przyznane jakiegokolwiek środki, przy pomocy których mogliby zweryfikować prawidłowość działania banku w tym zakresie. Ich rola ogranicza się do uiszczania kolejnych rat kredytu obliczonych po kursie narzuconym przez pozwanego, któremu nie zostały kontraktowo wyznaczone żadne ramy ustalania kursu waluty, a zatem pozostawiono mu pełną dowolność w jego kształtowaniu. Kwestionowane przez powodów postanowienia umowne upoważniają bank do jednostronnego i arbitralnego, a przy tym wiążącego dla powodów, modyfikowania wskaźnika, według którego obliczana jest wysokość zobowiązania powodów, przez co bank wpływa na wysokość ich świadczeń. Przyznanie sobie przez pozwanego prawa do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu waloryzowanego kursem CHF przez wyznaczanie w tabelach kursowych kursu kupna oraz sprzedaży CHF oraz wysokości *spreadu* walutowego przy pozbawieniu powodów jakiegokolwiek wpływu na to, bez wątpienia narusza ich interesy i jest sprzeczne z dobrymi obyczajami. Pobieranie kwot kolejnych rat przez pozwanego z rachunku kredytobiorców powoduje, że nie uczestniczą oni bezpośrednio i czynnie w akcie zapłaty. W związku z tym nie mają też możliwości reakcji na obliczenia dokonane przez bank.

Postanowienia umowne pozwalające na jednostronne kształtowanie kursu waluty indeksacyjnej przez bank, bez wskazania w umowie obiektywnych kryteriów ustalania tych kursów, są niedozwolonymi postanowieniami w rozumieniu art. 385¹ k.c.

Do oceny sposobu umownego ukształtowania praw i obowiązków powodów jako konsumentów w umowie z pozwanym oraz stwierdzenia abuzywności postanowień umowy określających mechanizm przeliczenia świadczeń bez znaczenia jest to, że pozwany w istocie zobowiązany był ponosić koszty związane z pozyskaniem waluty obcej na potrzeby obsługi kredytu udzielonego powodom. Ustalając wysokość kursu walut bank odwołuje się do pewnych wskaźników rynkowych, które nie zostały w sposób przejrzysty i kategoryczny określone w umowie. Czyni to zatem jednostronnie i w sposób, który pozbawia kredytobiorców

możliwości jakiegokolwiek weryfikacji jego działań. Samo publikowanie tabel kursowych w sposób ogólnie dostępny w żadnym stopniu nie sanuje opisanych wadliwości. Ewentualna wiedza powodów o ryzyku wahań kursu waluty nie przekłada się na możliwość wpływania na kurs waluty używany do rozliczania świadczeń spełnianych w wykonywaniu umowy.

Na skutki abuzywności klauzul zawartych w pierwotnym tekście umowy nie wpływa jej aneksowanie przez strony 16 stycznia 2015 r., w następstwie którego powodowie rozpoczęli spłatę kredytu w CHF. Podwodowie skutecznie uchylili się oświadczeniem z 18 stycznia 2016 r. od skutków prawnych oświadczenia o zaakceptowaniu aneksu nr 1/2014 do umowy. Uprawnienie powodów do spłaty kredytu bezpośrednio w walucie waloryzacji miało podstawę w ustawie z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2011, Nr 165, poz. 984), obowiązującej od 26 sierpnia 2011 r. Aneksowanie umowy nie usunęło istniejącej wcześniej abuzywności jej postanowień.

Sąd Okręgowy uznał zatem, że pozwany nie był uprawniony do przeliczenia kwoty kredytu udzielonego powodom wedle przyjętego przez siebie kursu CHF, a następnie do pobierania rat spłacanego kredytu wedle przyjętego przez siebie kursu CHF. Skutkiem uznania przytoczonej klauzuli za niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. jest brak związania nią konsumenta.

Z aktualnego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (UE) wynika, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95 z 21.4.1993, dalej - dyrektywa 93/13) należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę. Taki charakter mają „klauzule ryzyka walutowego”, które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy - konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu. Istotą kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej jest ryzyko zmiany kursu waluty, które w przypadku deprecjacji waluty krajowej w stosunku do waluty waloryzacji kredytu w sposób nieograniczony obciąża kredytobiorcę. Bez danych o tym, jaki kurs zastosować, określonych w klauzulach

przeliczeniowych, waloryzacja nie mogłaby być przeprowadzona; obie zatem klauzule składały się na mechanizm waloryzacji.

W umowie kredytu zawartej przez strony nie ustalono górnej granicy ryzyka kursowego po stronie konsumentów, co w bezpośredni sposób wpływało na możliwość zmiany wysokości raty kredytu i salda kredytu do spłaty w sposób nieograniczony, w przypadku znacznej deprecjacji waluty polskiej, do której w istocie doszło. Nie przekazano powodom rzetelnych informacji o ryzyku kursowym, jego skali, wpływu tego ryzyka na zakres ich zobowiązania w całym okresie kredytowania. W szczególności nie pouczone powodów, że ryzyko kursowe ma charakter nieograniczony. Przeciwnie zapewniano ich, że wahania mają charakter nieznaczny, kurs CHF nie wzrośnie tak wysoko, aby oddziaływać na wysokość raty. Prowadom nie zaproponowano żadnego produktu zabezpieczającego przed nadmiernym ryzykiem kursowym związanym ze spadkiem wartości waluty krajowej w stosunku do CHF.

Zdaniem Sądu Okręgowego, w razie stwierdzenia abuzywności klauzuli ryzyka walutowego utrzymanie umowy nie jest możliwe z prawnego punktu widzenia, co dotyczy także klauzul przeliczeniowych przewidujących *spread* walutowy. Jest tak zwłaszcza wówczas, gdy unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty. Umowa nie może nadal obowiązywać bez określenia warunków indeksacji, gdyż samo ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy. Wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tylko o inny podtyp umowy kredytu. Wyeliminowanie klauzul indeksacyjnych powoduje, że umowa pozbawiona zostaje postanowień określających główne świadczenia stron i powiązań świadczeń z kursem waluty obcej. Wyeliminowanie tych klauzul prowadzi do zaniku ryzyka kursowego, które było konstytutywnym elementem charakteryzującym zawartą umowę.

Trwała bezskuteczność (nieważność) umowy jest równoznaczna ze stanem, w którym czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia w rozumieniu art. 410 § 2 *in fine* k.c. (*condictio sine causa*). W chwili złożenia oświadczenia o braku woli potwierdzenia umowy przez konsumenta można przyjąć, że brak podstawy prawnej świadczenia staje się definitywny, a strony mogą zażądać skutecznie zwrotu nienależnie spełnionych świadczeń. Skoro powodowie nie wyrazili zgody na sanowanie klauzul abuzywnych, to Sąd Okręgowy uznał umowę kredytową zawartą przez strony za nieważną.

W okresie objętym żądaniem pozwu, tj. od 5 marca 2008 r. do 25 kwietnia 2017 r. powodowie wpłacili na rzecz pozwanego banku kwotę 124.726,68 zł oraz 47.197,11 CHF tytułem spłaty rat kapitałowo-odsetkowych, a także kwotę 952 zł na poczet refinansowania kosztów ubezpieczenia pomostowego. Zwrotowi na ich rzecz podlega zatem kwota 125.678,68 zł oraz kwota 47.197,11 CHF.

Sąd nie uwzględnił żądania powodów dotyczącego zwrotu składki na ubezpieczenie na życie w łącznej kwocie 4.387,98 zł oraz składki na ubezpieczenie nieruchomości w łącznej kwocie 3.180 zł. Powodowie złożyli oświadczenie o przystąpieniu do umowy ubezpieczenia na życie oraz do umowy ubezpieczenia nieruchomości w P. S.A. i uzyskali ochronę ubezpieczeniową w powyższym zakresie. To, że nie musieli korzystać z ubezpieczenia, tj. występować o wypłatę z tytułu zaistnienia wypadku ubezpieczeniowego, nie oznacza, że nie byli nim objęci. Objęcie ubezpieczeniem kredytobiorców, którzy nie mieli żadnych środków własnych na pokrycie kosztów inwestycji w związku z czym ryzyko banku było większe, nie naruszało przepisów prawa i nie wyczerpywało przesłanek abuzywności. Roszczenia, których powodowie dochodzili w związku z tym ubezpieczeniami, nie były zasadne.

O odsetkach Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 481 § 1 k.c. i zasądził je na rzecz powodów za opóźnienie od 15 maja 2021 r. Ocenił, że wystąpienie z żądaniem ewentualnym o zapłatę kwoty stanowiącej różnicę pomiędzy świadczeniami uiszczonymi, a świadczeniami uiszczonymi z pominięciem klauzul indeksacyjnych, opartym na założeniu, że umowa nadal wiąże strony, świadczy o braku dostatecznego rozeznania powodów w skutkach abuzywności postanowień

o indeksacji kredytu do waluty obcej. Za równoznaczne z wezwaniem do zapłaty świadczenia dochodzonego w postępowaniu Sąd Okręgowy uznał złożenie przez powodów jednoznacznej deklaracji w oświadczeniu z 14 maja 2021 r., z której wynika, że – mając świadomość konsekwencji ustalenia nieważności umowy – podjęli decyzję, iż chcą skorzystać z ochrony konsumenckiej w najszerszym możliwym zakresie, akceptując skutek w postaci doprowadzenia w ten sposób do upadku umowy z mocą wsteczną. Przyjął, że roszczenie restytucyjne powodów w związku z nieważnością (bezskutecznością trwałą) umowy stało się wymagalne z upływem dnia następnego po tym, gdy pozwany dowiedział się o złożeniu przez nich tego oświadczenia, co nastąpiło 15 maja 2021 r.

Wyrokiem z 20 września 2023 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił apelacje obu stron od wyroku Sądu Okręgowego. Sąd Apelacyjny zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i ocenę prawną sprawy przedstawioną przez ten Sąd. Nie uwzględnił też zarzutu zatrzymania zgłoszonego przez pozwanego.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego powodowie zarzucili, że orzeczenie to zostało wydane z naruszeniem prawa materialnego, tj.: - art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 455 k.c. przez przyjęcie, że wymagalność roszczenia powodów z tytułu nienależnego świadczenia uzależniona jest od złożenia przez nich oświadczenia o braku woli kontynuacji umowy po dokonaniu pouczenia przez Sąd co do skutków stwierdzenia nieważności umowy, podczas gdy żaden przepis prawa takiego warunku nie ustanawia, a roszczenie powodów stało się wymagalne z momentem upływu terminu wyznaczonego pozwanemu w wezwaniu do zapłaty z 19 października 2017 r., z którego wynikało jasno sprecyzowane żądanie powodów; - art. 455 k.c. w zw. z art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez oddalenie powództwa w zakresie żądania odsetkowego, co skutkowało ograniczeniem odpowiedzialności przedsiębiorcy za opóźnienie w spełnieniu na rzecz konsumentów świadczenia restytucyjnego; - art. 327¹ k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 361 k.p.c. przez sporządzenia uzasadnienia w sposób uniemożliwiający poznanie argumentacji, która stała za rozstrzygnięciem w przedmiocie kosztów procesu za postępowanie przed Sądem II instancji.

Powodowie wniesli o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co

do istoty sprawy poprzez zasądzenie od pozwanego łącznie na ich rzecz odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 125.678,68 zł za okres od 21 listopada 2017 r. do 14 maja 2021 r. oraz odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 47.197,11 CHF za okres od 21 listopada 2017 r. do 14 maja 2021 r., a także kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego a ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tej części do ponownego rozpoznania.

Pozwany wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W stanowiącej zasadę prawną uchwale składu siedmiu sędziów z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, nr 9, poz. 56), Sąd Najwyższy wyjaśnił, że niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 k.c.) jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną. Jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.). Kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna.

Problemem w niniejszej sprawie jest aktualnie jedynie określenie momentu, w którym pozwany popadł w opóźnienie ze spełnieniem świadczenia polegającego na zwrocie powodowi tego, co oni sami świadczyli mu w wykonaniu umowy – jak okazało się – niemożliwej do utrzymania z uwagi na abuzywność postanowień określających główne świadczenia jej stron. Wykorzystanie sankcji, którą ustawodawca powiązał z abuzywnością postanowień umownych leży w gestii konsumenta. Jego kontrahent z sankcji tej skorzystać nie może i choćby zdał sobie sprawę z abuzywności klauzul, które wprowadził do umowy i z zagrożenia jej nieważnością, musi oczekiwać – wykonując zarazem swoje zobowiązania umowne – na zakomunikowanie mu przez konsumenta, czy ten zaakceptuje następnie abuzywne postanowienia umowy, czego wyrazem jest albo trwanie w stosunku umownym i wykonywanie także przez konsumenta jego przewidzianych umową

zobowiązań albo zgłoszenie roszczeń będących wyrazem stanowiska konsumenta o braku woli pozostawania w tym stosunku, w tym także roszczenia o zwrot świadczeń spełnionych na podstawie niemożliwej do utrzymania umowy, której postanowienia dotknięte były abuzywnością. Podniesienie zarzutu abuzywności postanowień umowy i świadome niewyrażenie zgody na ich dalsze obowiązywanie sprawia, że postanowienia umowne uznane za niedozwolone „nie wiążą” konsumenta. Nie zawsze jest to równoznaczne z upadkiem umowy. W razie sporu między stronami o konsekwencje braku związania konsumenta postanowieniami abuzywnymi, zaangażowany w jego rozstrzygnięcie sąd może ocenić, że umowa może być wykonywana bez postanowień abuzywnych albo że istnieje możliwość zastąpienia tych postanowień innymi (wynikającymi z przepisów prawa czy zwyczajów) regulacjami. Dopiero ocena, że powyższe okoliczności nie zachodzą uzasadnia stwierdzenie nieważności umowy.

Z uwagi na ochrony dla konsumenta cel wprowadzenia sankcji z art. 385¹ k.p.c., od decyzji konsumenta mającego rozeznanie w skutkach prawnych i ekonomicznych stwierdzenia nieważności umowy zależy, czy sankcja ta zostanie wykorzystana w konkretnym stosunku prawnym. Kontrola abuzywności spornych postanowień przebiega zatem dwustopniowo, a ewentualna nieważność całej umowy wywiera wprawdzie ostatecznie skutek *ex tunc* i *ab initio* (czyli zbliżony do nieważności bezwzględnej), ale nie następuje automatycznie i *de facto* uzależniona jest od decyzji konsumenta.

Z aktualnego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wynika, że możliwość żądania odsetek za opóźnienie nie może być uzależniona od prawomocnego ustalenia nieważności umowy, lecz powinna wiązać się z żądaniem przez konsumenta zwrotu kwot zapłaconych w wykonaniu nieważnej umowy i upływem terminu do zapłaty (por. wyrok z 14 grudnia 2023 r., C-28/22, G.1, pkt 71-72, 85-87 oraz postanowienie z 8 maja 2024 r., C-424/22, S., pkt 37). Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z 7 grudnia 2023 r., C-140/22, B. (pkt 56-61, 65) stwierdził, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż w kontekście uznania nieważności w całości umowy kredytu hipotecznego zawartej z konsumentem przez instytucję bankową ze względu na to, iż umowa ta zawiera nieuczciwy warunek, bez którego nie może ona dalej

obowiązywać, stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależnione od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego warunku, że jest świadomy, iż nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą nieważność wspomnianej umowy, i konsekwencji tego uznania nieważności, i że wyraża zgodę na uznanie tej umowy za nieważną (zob. też postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 3 maja 2024 r., C-348/23, KCB i MB przeciwko B.1 S.A., pkt 35 i teza).

Także z uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 nie wynika, żeby możliwość wystąpienia przez konsumenta z żądaniem zwrotu świadczeń spełnionych na rzecz banku zależała od prawomocnego stwierdzenia nieważności umowy albo złożenia przez niego „sformalizowanego” oświadczenia o braku woli pozostawania w stosunku umownym z bankiem. W uchwale wskazano, że kredytodawca może żądać zwrotu swego świadczenia jako nienależnego dopiero od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna. Chwilą tą jest odmowa potwierdzenia przez konsumenta klauzuli abuzywnej (bez której umowa nie może obowiązywać) albo upływ rozsądnego terminu do jej potwierdzenia, przy czym wystąpienie przez konsumenta – choćby pozasądowo – z żądaniem restytucyjnym zakładającym trwałą bezskuteczność (nieważność) całej umowy, może być uznane za dorozumianą odmowę potwierdzenia klauzuli i akceptację konsekwencji upadku umowy, prowadzącą do jej trwałej bezskuteczności (nieważności). Wprawdzie zastrzeżono, że taka ocena jest uzasadniona wtedy, gdy owemu żądaniu towarzyszy wyraźne oświadczenie konsumenta, potwierdzające otrzymanie wyczerpującej informacji, jednakże nie oznaczało to, iż chodzi tu o jakieś „sformalizowane” oświadczenie przed sądem. Wymaganiu temu czyniłoby zadość również proste oświadczenie, także pozasądowe, że konsument jest świadomy konsekwencji upadku umowy i to nawet – za czym przemawia zasada *volenti non fit iniuria* czy też akceptacja dla reguły działania na własne ryzyko – przy założeniu, iż oświadczenie to nie odpowiada rzeczywistości. Zważywszy ponadto, że w świetle aktualnego orzecznictwa powołanie się przez konsumenta na nieważność umowy kredytu indeksowanego jest

dlań w praktyce niemal zawsze korzystne (choćby ze względu na brak obowiązku zapłaty bankowi jakiegokolwiek innego świadczenia niż zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania umowy kredytu oraz odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia wezwania do zapłaty (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 15 czerwca 2023 r., C-520/21, Bank M. (Skutki uznania umowy za nieważną), pkt 78-82, 84, teza, oraz postanowienia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 11 grudnia 2023 r., C-756/22, Bank M., pkt 29, teza, i z 12 stycznia 2024 r., C-488/23, Naniowski, pkt 24-25, teza), a tym samym ryzyko związane z błędną oceną tej kwestii i ewentualnymi próbami uchylecia się od skutków błędnej decyzji jest znikome. Można przyjąć co najmniej domniemanie, że żądając zwrotu świadczeń spełnionych na podstawie takiej nieważnej umowy, kredytobiorca - konsument dysponuje informacjami niezbędnymi do oceny swej decyzji. Oznacza to, przynajmniej co do zasady, że już samo wystąpienie przez konsumenta – choćby pozasądowo – z żądaniem restytucyjnym zakładającym trwałą bezskuteczność (nieważność) całej umowy, stanowi dorozumianą odmowę potwierdzenia klauzuli i akceptację konsekwencji upadku umowy, prowadząc do jej trwałej bezskuteczności (nieważności).

Z przedsądowych oświadczeń powodów jednoznacznie wynikało, że nie chcą pozostawać w stosunku prawnym z pozwanym, w upadku tego stosunku nie widzą dla siebie żadnych zagrożeń, gdyż nie godzi on w ich interesy. Pozwany, który skuteczność tych oświadczeń kwestionował, narażał się na ryzyko opóźnienia w spełnieniu na rzecz powodów świadczenia polegającego na zwrocie tego, co powodowie w wykonaniu nieważnej umowy świadczyli na jego rzecz.

Skuteczne podniesienie w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 455 w związku z art. 476 oraz art. 481 § 1 k.c., spowodowało, że na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c., Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w graniach jego zaskarżenia i zmienił wyrok Sądu Okręgowego w kierunku uwzględnienia wniesionej przez nich apelacji od tego wyroku oraz stosownie zmienił rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego (art. 108 § 1 w zw. z art. 394 § 1 pkt 6 *a contrario* w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł stosownie do art. 98 § 1, 1¹ i 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c., § 2 pkt 6 w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2023 r. poz. 1964).

Władysław Pawlak

Agnieszka Piotrowska

Marta Romańska

[dr]

[r.g.]